

Authors' contribution/
Wkład autorów:
A. Study design/
Zaplanowanie badań
B. Data collection/
Zebranie danych
C. Statistical analysis/
Analiza statystyczna
D. Data interpretation/
Interpretacja danych/
E. Manuscript preparation/
Przygotowanie tekstu
F. Literature search/
Opracowanie
piśmiennictwa
G. Funds collection/
Pozyskanie funduszy

**REVIEW OF THE BOOK BY HUBERT SZCZEPANIUK
"STRUCTURE AND EFFECTIVENESS OF E-LEARNING IN POLAND",
SGGW, WARSAW 2019, P. 198**

**RECENZJA KSIĄŻKI HUBERTA SZCZEPANIUKA PT. „STRUKTURA I EFEKTYWNOŚĆ
KSZTAŁCENIA E-LEARNINGOWEGO W POLSCE”, SGGW, WARSZAWA 2019, S. 198**

Bogdan Klepacki^{1(E)}

¹Warsaw University of Life Sciences, Poland
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Polska

Klepacki, B. (2020). Review of the book by Hubert Szczepaniuk "Structure and effectiveness of e-learning in Poland", SGGW, Warsaw 2019, p. 198/ Recenzja książki Huberta Szczepaniuka pt. „Struktura i efektywność kształcenia e-learningowego w Polsce”, SGGW, Warszawa 2019, s. 198. *Economic and Regional Studies*, 13(4), 504-507. <https://doi.org/10.2478/ers-2020-0037>

In a study that was published by the Warsaw University of Life Sciences Publishing House (2019, p. 198), the author presented the issues of e-learning in Poland. This is an especially important issue, both now and in the future. The proposed monograph is a compendium of knowledge about distance learning, especially in the field of pedagogy. The study consists of an introduction, five chapters, conclusions and a reference list. In the introduction, the author indicated the significance of distance learning in pedagogy, the available literature in this field, the objectives set in the research (theoretical and cognitive) and presented the content of the study. The introduction is written correctly, the goals should be considered important and properly formulated.

In the first chapter, the author made a theoretical introduction to the subject of e-learning in the educational process. He discussed the concept of "general education", not only distance education. He also presented the views of various authors on the differences between the most commonly used concepts such as "education", "teaching", "upbringing", "training" and "learning". Then he presented a historical outline of the development of distant education, from the distant eighteenth century to the present day.

In the next section, the author presents considerations about the essence of distance learning. It is important to present the basic features of this education, as well as additional features. The author also discussed the structure of the e-learning process of education, starting from its goals and

W opracowaniu, które ukazało się w Wydawnictwie Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (2019, s. 198) Autor zaprezentował problematykę kształcenia e-learningowego w Polsce. Jest to zagadnienie bardzo ważne, zarówno obecnie, jak i w przyszłości. Oceniana propozycja monografii stanowi kompendium wiedzy o kształceniu na odległość, zwłaszcza na kierunku pedagogika. Opracowanie składa się z wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i spisu literatury. We wstępie Autor wskazał na znaczenie kształcenia na odległość w pedagogice, dostępną literaturę z tego zakresu, cele postawione w badaniach (teoretyczne i poznawcze) oraz zaprezentował zawartość opracowania. Wstęp jest napisany poprawnie, postawione cele trzeba uznać za ważne i sformułowane właściwie.

W pierwszym rozdziale Autor dokonał teoretycznego wprowadzenia do tematyki e-learningu w procesie kształcenia. omówił pojęcie kształcenia „w ogóle”, nie tylko na odległość. Przedstawił poglądy różnych autorów na temat różnic między najczęściej stosowanymi pojęciami, takimi jak „edukacja”, „kształcenie”, „wychowanie”, „nauczanie” i „uczenie się”. Następnie zaprezentował rys historyczny rozwoju kształcenia na odległość, poczynając od czasów odległych, XVIII wieku, po współczesność.

W kolejnym podrozdziale Autor przedstawił rozważania dotyczące istoty kształcenia na odległość. Ważna jest tu prezentacja podstawowych cech tego kształcenia, jak też cech dodatkowych. Autor omówił również strukturę e-learningowego procesu kształcenia, rozpoczynając od jego celów i treści kształcenia,

Address for correspondence/ Adres korespondencyjny: prof. dr hab. Bogdan Klepacki (ORCID 0000-0003-3483-7530), Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Instytut Ekonomii i Finansów, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa, Polska; e-mail: bogdan_klepacki@sggw.pl

Journal indexed in/ Czasopismo indeksowane w: AgEcon Search; AGRO; Arianta; Baidu Scholar; BazEkon; Cabell's Whitelist; CNKI Scholar; CNPIEC – cnpLINKer; EBSCO Discovery Service; EBSCO-CEEAS; EuroPub; Google Scholar; Index Copernicus ICV 2017-2019: 100,00; J-Gate; KESLI-NDSL; MyScienceWork; Naver Academic; Naviga (Softweco); POL-index; Polish Ministry of Science and Higher Education 2015-2018: 9 points; Primo Central; QOAM; ReadCube; Semantic Scholar; Summon (ProQuest); TDNet; WanFang Data; WorldCat. **Copyright:** © Pope John Paul II State School of Higher Education in Białą Podlaska, Bogdan Klepacki. All articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

content, to the principles and methods of education. He presented the organization and course of the education process. The chapter ends with an attempt to formulate a system definition of e-learning, supplemented by a universal mathematical notation of e-learning. Generally, it can be said that the chapter under assessment is interesting, it is a review of the state of knowledge in the field of education as such, with elements of using this knowledge for the development of its modern forms, known under the general term e-learning.

In the second chapter, the author discusses the typology of e-learning. He stated that there is currently no uniform, generally accepted classification for it, as it is a multidimensional phenomenon. He proposed such criteria as: the educational area (school, academic and corporate e-learning), and then the model of activity of the participants of the education process, i.e. e-learning 1.0 (mainly exchange of educational materials between the teacher and the student), e-learning 2.0 (using the mechanisms WEB 2.0) and m-learning (using mobile technologies). In the case of e-learning 2.0, he discussed in more detail the cooperation of participants in the learning process, creating a virtual community of participants, as well as the use of virtual worlds and open educational resources provided by universities. In addition, he discussed a new phenomenon, i.e. m-learning, consisting in the use of portable, wireless mobile devices such as smartphones or tablets. The chapter is complemented by the presentation of other types and forms of e-learning, such as asynchronous (with delayed receipt of learning content) and synchronous ("real-time mode"). This fragment of the monograph ends with the presentation of the features of academic complementary education, which, according to the author, "can eliminate the imperfections of the component methods: traditional and e-learning".

The next, third chapter deals with the determinants of e-learning in academic education. The author discussed the following factors: legal, technological and general regularities in the education process. He presented legal provisions at the level of laws and regulations that has regulated the standards of education through e-learning, from the Act of 2005 to 2018. He pointed to the differences in the approach to the issue, especially as regards the maximum share of distance learning time in the entire education process. He also developed a "general model of a virtual learning environment implemented by an integrated e-learning platform at the university", which can be considered as the author's creative contribution.

Another element is the management of the learning process and educational resources. The author pointed to the importance of LMS and LCMS in the efficient functioning of the discussed education. He also presented the principles and evolution of the approach to the National Qualifications Framework, which must be considered in every form of education, also in e-learning. The chapter ends with a presentation of the specificity of education at pedagogical studies to achieve the appropriate level of knowledge, skills and social competences at the

po zasady oraz metody kształcenia. Zaprezentował organizację i przebieg procesu kształcenia. Rozdział kończy próba sformułowania systemowej definicji kształcenia e-learningowego, uzupełniona uniwersalnym zapisem matematycznym e-learningu. Ogólnie można stwierdzić, że oceniany rozdział jest interesujący, ma charakter przeglądu stanu wiedzy z zakresu kształcenia jako takiego, z elementami wykorzystania tej wiedzy dla rozwoju nowoczesnych jego form, znanych pod ogólnym określeniem e-learningu.

W rozdziale drugim Autor omówił typologię e-learningu. Stwierdził, że nie istnieje obecnie jednolita, ogólnie przyjęta jego klasyfikacja, jest to bowiem zjawisko wielowymiarowe. Zaproponował takie kryteria jak: obszar edukacyjny (e-learning szkolny, akademicki i korporacyjny), a następnie model aktywności uczestników procesu kształcenia, czyli e-learning 1.0 (głównie wymiana materiałów edukacyjnych między nauczycielem i uczniem), e-learning 2.0 (z wykorzystaniem mechanizmów WEB 2.0) oraz m-learning (z zastosowaniem technologii mobilnych). W przypadku e-learningu 2.0 szczegółowiej omówił współpracę uczestników procesu kształcenia, tworzenie wirtualnej społeczności uczestników, a także zastosowanie światów wirtualnych oraz otwarte zasoby edukacyjne udostępniane przez uczelnie. Dodatkowo, omówił nowe zjawisko, czyli m-learning, polegające na wykorzystaniu przenośnego, bezprzewodowego sprzętu mobilnego, takiego jak smartfony, czy tablety. Rozdział uzupełnia prezentacja innych rodzajów i form e-learningu, takich jak asynchroniczny (z opóźnionym odbiorem treści nauczania) oraz synchroniczny („tryb czasu rzeczywistego”). Ten fragment monografii kończy prezentacja cech akademickiego kształcenia komplementarnego, które zdaniem Autora „może eliminować niedoskonałości metod składowych: tradycyjnej i e-learningu”.

Kolejny, trzeci rozdział dotyczy uwarunkowań e-learningu w kształceniu akademickim. Autor omówił istotne w tym względzie czynniki: prawne, technologiczne oraz ogólne prawidłowości występujące w procesie kształcenia. Zaprezentował przepisy prawne na poziomie ustaw i rozporządzeń, które regulowały/regulują normy kształcenia w drodze e-learningu, od ustawy z roku 2005 do 2018r. Wskazał na różnice w podejściu do zagadnienia, zwłaszcza co do maksymalnego udziału czasu nauczania na odległość w całym procesie kształcenia. Opracował również „model ogólny wirtualnego środowiska kształcenia realizowanego przez zintegrowaną platformę e-learningową w uczelni”, co można uznać za wkład twórczy Autora.

Kolejny element to zarządzanie procesem kształcenia oraz zasobami edukacyjnymi. Autor wskazał na znaczenie systemów LMS oraz LCMS w sprawnym funkcjonowaniu omawianego kształcenia. Przedstawił również zasady i ewolucję podejścia do Krajowych Ram Kwalifikacji, które muszą być uwzględniane w każdej formule kształcenia, także w e-learningu. Rozdział kończy prezentacja specyfiki kształcenia na studiach pedagogicznych dla osiągnięcia właściwego poziomu wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych na poziomie I i II stopnia, czyli licencjatu i magisterium.

1st and 2nd degree level, i.e. bachelor's and master's degree.

In general, it can be said that in chapter three the author presents the environment in which e-learning functions, i.e. its legal setting and the necessary IT, econometric and management "instrumentation". The chapter is factually correct, with a large dose of information useful in understanding the limitations and principles of creating distance learning systems.

The fourth chapter presents the structure of the education process at e-learning studies in Poland, this time not in terms of theory, but "in the light" of the results of empirical research. The author presented the dependent variables for the organization and course of education at first and second degree pedagogical studies. He discussed the organization of this process separately for both levels. He presented the results of his own research on the respondents' knowledge of IT tools and services. It turned out that they were better known at the e-learning level 1.0 than 2.0, both in undergraduate and graduate studies.

Similar studies concern the course of the education process at first and second cycle studies. In this case, the differences in the use of e-learning at the 1.0 and 2.0 levels were even greater than the lower levels. The author also indicates the course of making digital teaching materials available, forms of communication with academic teachers, as well as the occurring difficulties and their frequency. The chapter ends with conclusions in which the author presents the values and assessment of indicators of research variables describing the organization and the course of the education process. He stated that there are two models of teacher and student activity; oriented to the use of e-learning 1.0 and obligatorily using e-learning 2.0.

In general, the content of chapter four is interesting, it allows for a practical look at education with the use of e-learning, taking into account the more important issues related to the organization and course of the education process, including an indication of emerging difficulties.

The last, fifth chapter concerns the effectiveness of the education process in e-learning studies in Poland, taking into account (the jargon abbreviation is used - "in the light") of the results of empirical research. The author presented dependent research variables describing the effectiveness of education in terms of knowledge, skills and social competences at first and second cycle studies, as well as the determinants of the effectiveness of the education process in e-learning pedagogical studies of both levels. He presented the results of research on the opinions of students on the learning outcomes achieved by them in terms of knowledge, skills and social competences. It is interesting that there were some differences of opinion at different levels of education. At the first level, the results of education in the field of knowledge were rated the highest, while at the second - social competences. Additionally, the author presented the opinions of students on the general preparation of teachers for the role of educator. Good and very good grades prevailed. Slightly better marks were given by

Ogólnie można stwierdzić, że w rozdziale trzecim Autor przedstawił środowisko w jakim funkcjonuje e-learning, czyli jego osadzenie prawne oraz niezbędne „oprzyrządowanie” informatyczne, ekonometryczne i zarządcze. Rozdział jest opracowany merytorycznie poprawnie, z dużą dawką informacji przydatnych w rozumieniu ograniczeń i zasad tworzenia systemów nauczania na odległość.

Rozdział czwarty zawiera prezentację struktury procesu kształcenia na e-learningowych studiach w Polsce, tym razem nie od strony teorii, lecz „w świetle” wyników badań empirycznych. Autor przedstawił zmienne zależne dla organizacji i przebiegu kształcenia na studiach pedagogicznych pierwszego i drugiego stopnia. Omówił organizację tego procesu oddzielnie dla obu stopni. Przedstawił wyniki badań własnych dotyczące znajomości przez respondentów narzędzi i usług IT. Okazało się, że bardziej znano je na poziomie e-learningu 1.0 aniżeli 2.0, zarówno na studiach licencjackich, jak i magisterskich.

Podobne badania dotyczą przebiegu procesu kształcenia na studiach pierwszego i drugiego stopnia. W tym przypadku różnice w stopniu wykorzystania e-learningu na poziomie 1.0 i 2.0 były jeszcze większe, aniżeli poziomu niższego. Autor wskazuje także przebieg udostępnienia cyfrowych materiałów dydaktycznych, formy komunikacji z nauczycielami akademickimi, a także występujące trudności i ich częstotliwość. Rozdział kończą wnioski, w których Autor przedstawił wartości i ocenę wskaźników zmiennych badawczych opisujących organizację, jak również przebieg procesu kształcenia. Stwierdził, że występują dwa modele aktywności nauczycieli i studentów; zorientowany na wykorzystanie e-learningu 1.0 oraz obligatoryjnie wykorzystujący e-learning 2.0.

Ogólnie można stwierdzić, że treść rozdziału czwartego jest interesująca, pozwala spojrzeć na kształcenie za pomocą e-learningu od strony praktycznej, z uwzględnieniem ważniejszych zagadnień dotyczących organizacji i przebiegu procesu kształcenia, łącznie ze wskazaniem pojawiających się trudności.

Ostatni, piąty rozdział dotyczy efektywności procesu kształcenia na e-learningowych studiach w Polsce, z uwzględnieniem (jest użyty żargonowy skrót myślowy – „w świetle”) wyników badań empirycznych. Autor przedstawił zmienne badawcze zależne opisujące efektywność kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych na studiach pierwszego oraz drugiego stopnia, a także uwarunkowania efektywności procesu kształcenia na e-learningowych studiach pedagogicznych obu stopni. Zaprezentował wyniki badań dotyczące opinii studentów na temat osiągniętych przez nich efektów kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych. Ciekawe, że wystąpiły pewne różnice w opiniach na różnych stopniach kształcenia. Na poziomie pierwszym najwyżej oceniono efekty kształcenia w zakresie wiedzy, natomiast na drugim – kompetencji społecznych. Dodatkowo, Autor zaprezentował opinie studentów na temat ogólnego przygotowania nauczycieli do roli pedagoga. Dominowały oceny dobre i bardzo dobre. Nieco korzystniejsze noty wystawili studenci dru-

second-cycle students (in total 86% were very good and good, and 81% in the first cycle).

The second subject of chapter five is the determinants of the effectiveness of the education process at both levels of e-learning pedagogical studies. The author ranked the variables: the use of e-learning 2.0 tools and the "effectiveness of knowledge education". On the basis of the analysis, with the use of econometric methods, the author presented the values and evaluation of the indicators of research variables describing the effectiveness of the education process for the first and second degree of education. He stated that "there is a positive correlation between the use of e-learning 2.0 tools and the effectiveness of teaching knowledge and skills in first and second degree e-learning pedagogical studies." However, he did not find such a relationship in the case of research on the relationship between the use of e-learning 2.0 tools and the effectiveness of social competence education. Overall, however, he stated that this system creates an opportunity to increase the effectiveness of the educational process in pedagogical studies.

The monograph ends with conclusions in which the Author referred to the aim of the research and stated that it was achieved. Among the many content, mainly summarizing the whole research, it is worth emphasizing the view / conclusion that "e-learning 1.0 can find the best application in educating knowledge, while e-learning 2.0 tools should be used in educating knowledge, skills and social competences". As a result of the research, the author indicated an exceptionally low use of e-learning 2.0.

The author drew several conclusions from the research. They are both theoretical and practical. Particularly valuable seem to be those that indicate the need to combine classes during which there is student-teacher contact and teaching using e-learning, both in version 1.0 and 2.0. This is especially true of studies where it is important to obtain high social competences. The ending of the study is also interesting, in which the Author indicates further research fields within universally understood education with the use of e-learning.

The monograph ends with a bibliography containing the titles of studies related to the research topic, available in the form of legal acts, books, journals and on the Internet. The extensive bibliography provides an overview of the most important literature items on the discussed issue. This list can be used by students, scientists and people associated with didactic practice, not only at the level of higher education.

The study is written in understandable language, in a communicative and accessible way for the reader. It has great scientific, informative and didactic value. I am convinced that it will be a very useful scientific and didactic aid in teaching at the level of universities and non-academic education, especially taking into account the fact that in Poland there are relatively few studies prepared with the use of empirical materials on the issues of education with the use of e-learning.

giego stopnia (łącznie bardzo dobrych i dobrych było 86%, a na pierwszym stopniu 81%).

Druga problematyka rozdziału piątego to uwarunkowania efektywności procesu kształcenia na e-learningowych studiach pedagogicznych obu stopni. Autor dokonał rangowania zmiennych: wykorzystania narzędzi e-learningu 2.0 oraz „efektywności kształcenia wiedzy”. Na podstawie analizy, z zastosowaniem metod ekonometrycznych, Autor przedstawił wartości i ocenę wskaźników zmiennych badawczych opisujących efektywność procesu kształcenia dla pierwszego i drugiego stopnia kształcenia. Stwierdził, że „zachodzi dodatnia zależność korelacyjna pomiędzy wykorzystaniem narzędzi e-learningu 2.0 a efektywnością kształcenia wiedzy i umiejętności na e-learningowych studiach pedagogicznych pierwszego i drugiego stopnia.” Nie stwierdził natomiast takiej zależności w przypadku badania związków między wykorzystaniem narzędzi e-learningu 2.0 a efektywnością kształcenia kompetencji społecznych. Ogólnie stwierdził jednak, że ten system tworzy szansę podniesienia efektywności procesu kształcenia na studiach pedagogicznych.

Monografię zamyka podsumowanie, w którym Autor odniósł się do celu badań i stwierdził, że został on zrealizowany. Wśród wielu treści, głównie podsumowujących całość badań, na podkreślenie zasługuje pogląd/wniosek, że „e-learning 1.0 może znaleźć najlepsze zastosowanie w kształceniu wiedzy, natomiast narzędzia e-learningu 2.0 powinny być wykorzystywane w kształceniu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych”. W wyniku badań Autor wskazał na bardzo niskie jednak wykorzystanie e-learningu 2.0.

Z przeprowadzonych badań Autor wysnuł kilka wniosków. Mają one charakter zarówno teoretyczny, jak i praktyczny. Szczególnie cenne wydają się te, które wskazują na konieczność łączenia zajęć w trakcie których istnieje kontakt studenta z nauczycielem oraz nauczania wykorzystującego e-learning, i to zarówno w wersji 1.0, jak i 2.0. Dotyczy to zwłaszcza takich studiów, w których ważne jest uzyskanie wysokich kompetencji społecznych. Ciekawe jest też zakończenie opracowania, w którym Autor wskazuje dalsze pola badawcze w ramach szeroko rozumianego kształcenia z wykorzystaniem e-learningu.

Monografię kończy bibliografia, zawierająca tytuły opracowań związanych z badaną tematyką, dostępną w formie aktów prawnych, książek, czasopism oraz w internecie. Bogata bibliografia stanowi przegląd ważniejszych pozycji literatury dotyczących omawianego zagadnienia. Wykaz ten może być wykorzystywany zarówno przez studentów, pracowników nauki, jak też osób związane z praktyką dydaktyczną, nie tylko na poziomie szkolnictwa wyższego.

Opracowanie jest napisane zrozumiałym językiem, w sposób komunikatywny, przystępny dla czytelnika. Ma ono duże walory naukowe, informacyjne i dydaktyczne. Jestem przekonany, że będzie bardzo przydatną pomocą naukową oraz dydaktyczną w nauczaniu na poziomie szkół wyższych i kształceniu poza akademickim, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, iż w Polsce jest relatywnie mało opracowań przygotowanych z wykorzystaniem materiałów empirycznych, dotyczących problematyki kształcenia z wykorzystaniem e-learningu.